

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Сапич Надія Миколаївна

УДК 336.226.212.2

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ І ПОДАТКОВА СКЛАДОВА ЇЇ
РЕГУЛЮВАННЯ**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті
Міністерства аграрної політики України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Мішенін Євген Васильович,
Сумський національний аграрний університет,
завідувач кафедри теоретичної
та прикладної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Павлов Володимир Іванович,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
завідувач кафедри фінансів
і економіки природокористування

кандидат економічних наук, доцент
Хворост Оксана Олексіївна,
Сумський державний університет,
доцент кафедри економічної теорії

Захист відбудеться «06» листопада 2009 р. об 11-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.859.01 в Сумському національному аграрному університеті за адресою: 40021, м. Суми, вул. Кірова, 160, зал засідань вченої ради (ауд. 329 гол. корп.).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського національного аграрного університету за адресою: 40021, м. Суми, вул. Кірова, 160.

Автореферат розісланий «05» жовтня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

В.В. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Загально визнано, що земля у сільському господарстві є найголовнішим засобом виробництва аграрних підприємств. Ринково орієнтована перебудова аграрного сектора економіки України на засадах реформування власності на землю і впровадження нових організаційно-правових форм господарювання не забезпечили належного підвищення ефективності землекористування сільськогосподарськими підприємствами. Зокрема, вирішення зазначеної проблеми потребує поряд з традиційними факторами сільськогосподарського виробництва (природнокліматичними, біологічними, матеріально-технічними, соціально-економічними і організаційними) більш конструктивно задіяти механізми інституційного характеру, важливою складовою яких є система оподаткування.

Таким чином, визначена тема дисертаційного дослідження охоплює проблематику двох напрямів аграрної економіки: ефективності використання земельних ресурсів та системи оподаткування сільськогосподарських підприємств. Питання ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому і, зокрема ефективності використання сільськогосподарських угідь, розглянуто в наукових працях таких вчених-аграрників, як В.Г. Андрійчук, І.К. Бистряков, О.А. Бугуцький, П.Ф. Веденічев, В.В. Горлачук, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк, Р.А. Іванух, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, Л.Я. Новаковський, О.М. Онищенко, В.І. Павлов, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, А.Я. Сохнич, А.М. Третьак, М.М. Федоров, М.А. Хвесик, М.В. Щурик та ін. Методологічні основи земельного оподаткування заклали західноєвропейські класики економічної теорії – В. Петті, Ф. Кене, А. Тюрго, А. Сміт, Д. Рікардо, Й. Тюнер, К. Маркс, Ф. Нітті, а також російські економісти XIX - початку XX століть – М.І. Тургенєв, В.О. Лебедєв, Ф.К. Горб-Ромашкевич, І.І. Янжул, В.О. Альтшулер, Й.М. Кулішер, О.О. Соколов та ін. Сучасні теоретичні положення земельного оподаткування, а також заходи щодо вдосконалення діючої системи оподаткування сільськогосподарських підприємств в умовах становлення ринкових відносин знайшли відображення у дослідженнях І.М. Буздalова, А.П. Гайдуцького, Д.І. Деми, М.Я. Дем'яненка, С.І. Дем'яненка, З.М. Залогі, М.В. Зенця, Ш.І. Ібатуліна, І.Р. Михасюка, В.В. Пилипенка, О.В. Сторожука, Л.Д. Тулуша та ін.

Впровадження з 1999 р. фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) у перші роки призвело до зниження податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства. В подальшому ж недосконалість методики нарахування і необґрунтовані зміни порядку справляння ФСП спричинили посилення податкового тиску, що стало одним із чинників низького рівня ефективності аграрного виробництва. Тенденції підвищення податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства та недостатньої ефективності використання сільськогосподарських угідь зберігаються і нині, а теоретичні розробки з цих питань мають дискусійний характер і в останні роки їм не приділяється достатньої уваги.

Вищевикладене підтверджує актуальність і своєчасність обраної теми дисертаційної роботи, обумовлює мету, задачі і вибір предмета та об'єкта дослідження, а також його наукове і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконане дослідження є складовою науково-дослідних робіт, які виконуються в Сумському національному аграрному університеті. Наукові результати, теоретичні положення й висновки дисертації було використано при виконанні науково-дослідних тем „Реформування організаційно-економічного механізму АПК на принципах сталого розвитку” (№ держ. реєстр. 0101U004505, 2002-2003 рр.), в якій автором для підвищення економічної ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств обґрунтована необхідність коригування бази їх оподаткування шляхом врахування рівня дохідності, а також запропоновано спрямувати податкові надходження на поновлення родючості ґрунтів; «Формування ринково-орієнтованих механізмів регулювання соціально-економічного розвитку» (№ держ. реєстр. 0101U004506, 2001-2004 рр.), в межах якої для посилення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств запропоновано систему податкових заходів; «Проблеми економіки та менеджменту сталого розвитку підприємств» (№ держ. реєстр. 0105U007429, 2005-2007 рр.), в

якій здобувачем реалізовано комплексний підхід щодо вирішення проблеми підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь, в тому числі за рахунок інституційних факторів.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств в умовах спрямованості системи їх оподаткування на подолання кризи в аграрному секторі економіки.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні наукові завдання:

- узагальнити теоретико-методологічні основи комплексного підходу щодо оцінки факторів підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь в умовах становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки;
- дослідити можливості підвищення економічної ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств через впровадження системи інституційних факторів;
- проаналізувати систему показників ефективності використання сільськогосподарських угідь і запропонувати подальший її розвиток з урахуванням включення землі у товарний оборот, а також необхідності забезпечити раціональне землекористування;
- розробити механізм збереження та відтворення підприємствами родючості сільськогосподарських угідь на основі важелів державного регулювання;
- поглибити теоретико-методологічні засади земельного оподаткування у контексті структурних змін в економіці і розвитку різноманітних форм господарювання;
- розробити методичні підходи до забезпечення раціонального використання сільськогосподарських угідь на основі вдосконалення їх грошової оцінки;
- обґрунтувати підвищення ефективності землекористування на основі впровадження організаційно-економічних заходів щодо вдосконалення діючої системи оподаткування сільськогосподарських підприємств та визначити оптимальний рівень їх податкового навантаження.

Об'єктом дослідження є економічні процеси підвищення ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств на основі застосування регулюючого механізму системи оподаткування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти побудови ефективного механізму землекористування сільськогосподарських підприємств в умовах спрямованості системи їх оподаткування на подолання кризи в аграрному секторі економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження стали загальнотеоретичні методи наукового пізнання, зокрема - діалектичний метод, системний аналіз, фундаментальні положення економічної теорії. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: системно-структурний, абстрактно-логічний та історичний – при дослідженні сутності економічних категорій, узагальненні і поглибленні теоретичних основ земельного оподаткування і його впливу на ефективність використання сільськогосподарськими підприємствами земельних ресурсів; порівняльний і абстрактно-логічний – при вивченні зарубіжної практики оподаткування та можливості її застосування в сучасних умовах України; групування, порівняння та факторного аналізу - при аналізі рівня ефективності використання земельних ресурсів у взаємозв'язку з податковим навантаженням сільськогосподарських підприємств; метод експертних оцінок – при обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств у контексті підвищення ефективності їх землекористування; графічний – для наочного відображення динаміки економічних показників і побудови структурно-логічних схем.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі і нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, офіційні дані Державного комітету статистики України, оперативні дані Головного управління статистики, Головного управління сільського господарства, Головного управління земельних ресурсів Сумської облдержадміністрації, первинні матеріали діяльності сільськогосподарських підприємств Сумської області, а також наукові праці

вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем ефективності сільськогосподарського виробництва та земельного оподаткування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних принципів підвищення економічної ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств на основі більш повної реалізації стимулюючої функції системи їх оподаткування.

Найбільш суттєві результати дослідження, що мають наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

- обґрунтовано механізм застосування державних векселів відтворення родючості сільськогосподарських земель (ДВВРСЗ) – цінних паперів у формі державних боргових зобов'язань, що мають видаватися підприємствам після сплати податків, і які надають їм право отримати певну кількість добрив, відповідно до суми сплаченого податкового зобов'язання;

удосконалено:

- систему показників ефективності використання сільськогосподарськими підприємствами земельних ресурсів шляхом застосування показника „земледохідність”, який розраховується як відношення маси прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь до їх грошової оцінки;

- класифікацію факторів економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, яка, на відміну від існуючої, передбачає наявність групи наступних інституційних факторів: податкового регулювання, заходів фінансової стабілізації, регуляторної політики та антимонопольного регулювання;

- методичні положення грошової оцінки сільськогосподарських земель на основі застосування коригуючих коефіцієнтів, які враховують дохідність аграрних підприємств та вплив їх діяльності на виснаження ґрунтів, що надає можливість більш адекватно здійснювати оподаткування сільськогосподарських товаровиробників;

одержали подальшого розвитку:

- теоретична аргументація, яка, на відміну від існуючої, більш комплексно визначає сутнісно-змістовну основу технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності у відповідності із запропонованою системою критеріїв оцінок;

- механізм реалізації функцій податків, який в умовах ринкової трансформації аграрного сектору економіки для забезпечення ефективного використання сільськогосподарськими підприємствами земельних ресурсів має надати стимулюючій та перерозподільчій функціям оподаткування домінуючого, визначального значення;

- напрями збільшення фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств підвищувати ефективність землекористування, що охоплюють комплекс заходів по перерозподілу податкового навантаження між підприємствами різних функціональних сфер АПК з урахуванням їх дохідності;

- теоретико-прикладні положення щодо визначення оптимального рівня податкового навантаження аграрних підприємств в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, який формується у відповідності з рівнем оподаткування фермерських господарств, динаміка розвитку яких більш ефективна.

Наукове значення роботи. Отримані нові науково-обґрунтовані результати вирішують важливу наукову та теоретико-прикладну задачу підвищення економічної ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств на основі використання стимулюючої та перерозподільчої функцій системи їх оподаткування. Висновки та пропозиції дослідження, спрямовані на впровадження механізму відновлення родючості сільськогосподарських земель через важелі державної підтримки і посилення мотивації аграрних підприємств щодо ефективного землекористування.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертаційній роботі теоретичні й методичні положення, практичні результати, висновки та конкретні пропозиції

становлять основу підвищення ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств через вдосконалення системи їх оподаткування.

Застосування запропонованих коригуючих коефіцієнтів при визначенні грошової оцінки землі дозволить надати пріоритетності стимулюючій та перерозподільчій функціям у земельному оподаткуванні. Впровадження у господарську практику ДВВРСЗ надасть більш сталого характеру процесам відтворення родючості земельних ресурсів. Методичні рекомендації щодо оптимізації податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства поліпшать їх фінансовий стан, що створить умови для підвищення ефективності використання ними земельних ресурсів. Результати дисертаційного дослідження використані Головним управлінням агропромислового розвитку облдержадміністрації при розробці «Програми соціально-економічного розвитку сільських територій Сумської області на період до 2015 року» (довідка № 01-01/1115 від 06.06.2009 р.), Головним управлінням Держкомзему у Сумській області при підготовці «Програми використання та охорони земель Сумської області на 2000 - 2015 роки» (довідка № 958/02-11 від 08.05.2009 р.), сільськогосподарським виробничим кооперативом «Агрофірма «Перше Травня» Сумського району Сумської області (довідка № 164 від 05.06.2009 р.), а також у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Економічна теорія», «Економіка підприємства» та «Економічна політика» (акт від 02.06.2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою. Подані у дисертації теоретичні висновки та практичні рекомендації належать особисто автору і є його науковим доробком.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях: Другій, Четвертій міжнародних науково-практичних конференціях „Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції АПК” (м. Суми, 2001, 2005 рр.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 185-й річниці заснування Харківського державного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва (м. Харків, 2001 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Міжрегіональні проблеми екологічної безпеки” (м. Суми, 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні” (м. Запоріжжя, 2002 р.); Всеукраїнській науковій конференції „Проблеми розвитку земельних відносин на засадах нового Земельного кодексу України” (м. Київ, 2002 р.); Міжнародному симпозіумі „Міжрегіональні проблеми екологічної безпеки” (м. Суми, 2003 р.); 14-й міжнародних науково-методичних конференціях „Технології ХХІ века” (м. Алушта, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища” (м. Львів, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Земельні відносини і просторовий розвиток в Україні” (м. Київ, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Наукові засади реалізації аграрної політики в Україні” (м. Харків, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Аграрний форум – 2006” (м. Суми, 2006 р.); Третій міжнародній науково-практичній конференції „Формування і функціонування аграрних ринків та їх інфраструктури” (м. Мелітополь, 2007 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Фінансово-кредитний механізм функціонування аграрного комплексу” (м. Харків, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Аграрний форум – 2008” (м. Суми, 2008 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 22 наукових працях, у тому числі 13 – у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 5,63 друк.арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який охоплює 275 найменувань на 27 стор., та 8 додатків на 13 стор. Загальний обсяг роботи становить 212 сторінок, з них 172 сторінок основного тексту. Дисертація містить 24 таблиці, 20 рисунків, із них займають повну площу сторінки 9 таблиць, 4 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У першому розділі „Теоретико-методологічні основи ефективності сільськогосподарського виробництва та земельного оподаткування” розглянуто та поглиблено теоретичні засади змісту ефективності сільськогосподарського виробництва та методологічних принципів земельного оподаткування.

Аналіз наукових праць показав, що у трактовці сутності ефективності сільськогосподарського виробництва економісти-аграрники мають спільний підхід, згідно якого ефективність визначається як ступінь раціональності використання або рівень віддачі ресурсів у сільському господарстві (земельних, трудових і матеріальних). Але у формуванні критеріїв ефективності сільськогосподарського виробництва дослідники мають певні розбіжності. Проте здобувач розділяє позицію тих вчених, які виводять критерій ефективності сільськогосподарського виробництва з її видів (форм) і трактують їх як визначальну ознаку.

В дисертації на основі комплексного підходу сформовано критеріальні показники технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності сільськогосподарського виробництва (рис.1).

В роботі зроблено акцент на тому, що в умовах становлення ринкових відносин, коли земля набуває характеру товару, її вартість не може залишатися поза увагою при визначенні рівня ефективності використання сільськогосподарських угідь. Тому поряд з традиційними показниками економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, які характеризують дохідність витрат (рівень рентабельності) та прибутковість

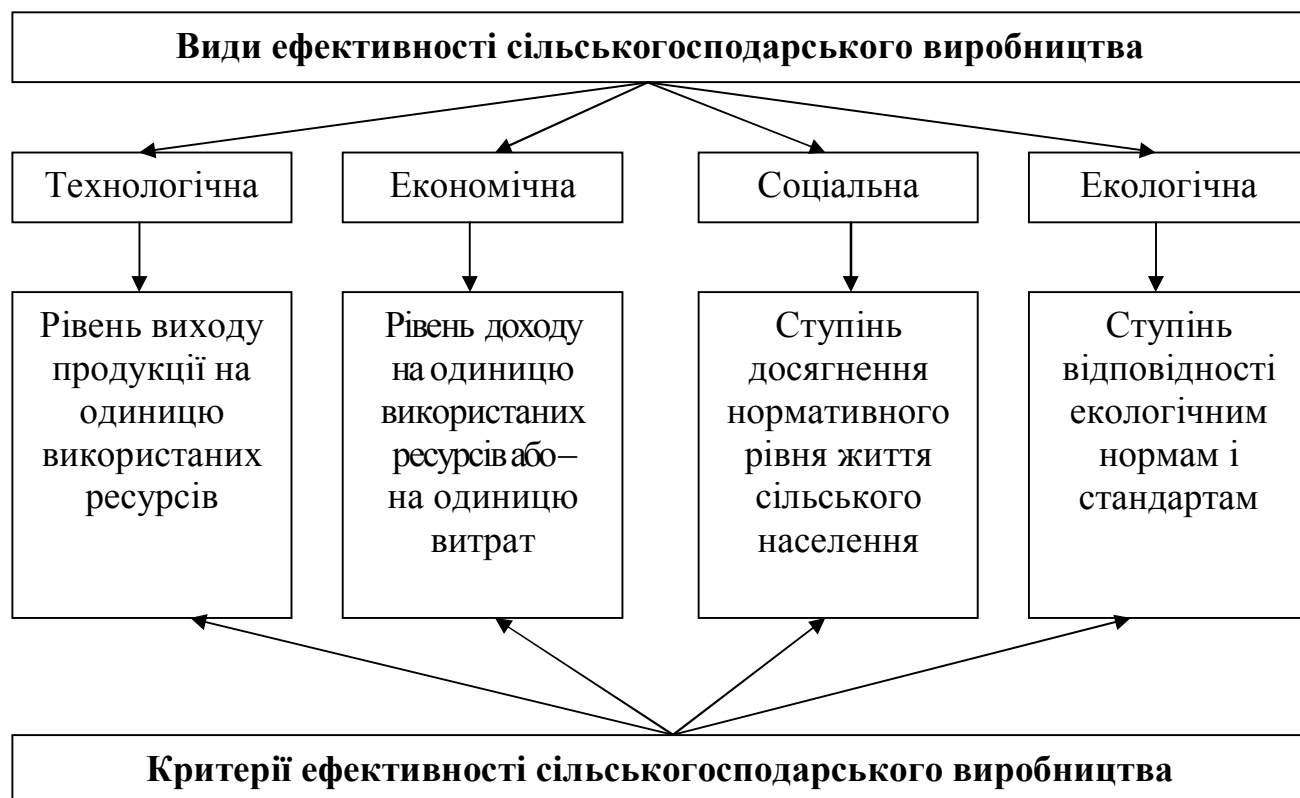

Рис. 1 Класифікація критеріїв ефективності сільськогосподарського виробництва відповідно її видам.

Джерело: автором систематизовано та узагальнено

використання земельних ресурсів (маса прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь), дисертантом запропоновано також показник земледохідності:

$$ЗД = \frac{\Pi}{ГОЗ}, \quad (1)$$

де $ЗД$ - земледохідність 1 га сільськогосподарських угідь; $П$ - маса прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь; $ГОЗ$ - грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь (ринкова ціна).

З впровадженням в Україні цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення показник земледохідності можна буде розраховувати як відношення маси прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь до його ринкової ціни.

В розвиток теорії ефективності сільськогосподарського виробництва в роботі розглянуто традиційні фактори, які її визначають: природнокліматичні, біологічні, матеріально-технічні, економічні, організаційні і соціальні. Автором зроблено висновок, що для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах необхідно, по-перше, зберегти комплексний підхід щодо впровадження вище названих факторів, і, по-друге, розширити їх коло за рахунок факторів інституційного характеру (рис. 2).

Сутність податкового регулювання, як інституційного фактору ефективності сільськогосподарського виробництва, визначається дисертантом як система заходів непрямого впливу на діяльність сільськогосподарських

Рис. 2. Інституційні фактори ефективності сільськогосподарського виробництва та напрями їх реалізації

Джерело: власна розробка

товаровиробників через зміну видів податків, податкових ставок і об'єктів оподаткування, а також надання податкових пільг з метою підвищення рівня отриманого ними доходу в розрахунку на одиницю використаних ресурсів (або витрат).

Грунтовний аналіз формування, становлення та розвитку методологічних основ загальної теорії податків та методології земельного оподаткування дозволив зробити висновок, що враховуючи існуючий фінансово-економічний стан, перспективи розвитку, соціально-економічне значення та інші ознаки об'єкта оподаткування, у податковому регулюванні необхідно надавати пріоритетність певним принципам. Стосовно сучасної практики землекористування в Україні

дисертантом наголошується на необхідності надання домінуючого значення стимулюючій та перерозподільчій функціям у земельному оподаткуванні.

У другому розділі „**Аналіз ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств та сучасної системи їх оподаткування**” здійснено оцінку впливу існуючої податкової системи на ефективність використання сільськогосподарських угідь аграрними підприємствами.

У ході дисертаційного дослідження виявлено, що починаючи з 2000 р. намітилася позитивна тенденція підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь, але рівня 1990 р. нині ще не досягнуто. Так, виробництво валової продукції сільського господарства в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь у 2007 р. склало 69,42% рівня 1990 р.

На підставі положення про необхідність в ринкових умовах брати до уваги вартість землі, доведено, що з урахуванням її грошової оцінки ефективність використання сільськогосподарських угідь суттєво нижча. Так, у 2007 р. показник землевіддачі, який розраховано по всій сільськогосподарській продукції, дорівнював лише 46,9% рівня 1990 р., а по продукції рослинництва – 59,3%. При цьому більш стрімке зростання витрат виробництва порівняно з реалізаційними цінами на сільськогосподарську продукцію обумовило зниження прибутковості, а у 1995-1999 рр., 2001 р., 2004-2006 рр. – появу збитковості діяльності сільськогосподарських підприємств. Такий стан свідчить про те, що кризу у аграрному секторі економіки ще не подолано.

З урахуванням виявлених тенденцій констатовано, що господарське використання земельних ресурсів має забезпечувати певний рівень доходу, достатнього для відтворення їх родючості та здійснення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва. В сучасних умовах дохідність сільськогосподарських угідь має прямопропорційно зростати їх грошовій оцінці, а з впровадженням купівлі-продажу землі – ринковій ціні.

При терміні капіталізації 33 роки, прийнятому для земельних ресурсів, земледохідність в розрахунку на 1 тис. грн. грошової оцінки сільськогосподарських угідь має складати 30,30 грн. Фактичний рівень земледохідності підприємств Сумської області як по всій сільськогосподарській продукції, так і по продукції рослинництва, зокрема, значно нижчий за нормативний. В середньому за 2003-2007рр. реалізація продукції сільського господарства підприємствами Сумської області в розрахунку на 1 тис. грн. грошової оцінки сільськогосподарських угідь дала збитку на 0,99грн. Таким чином незадовільний стан земледохідності в значній мірі обумовлюється негативним фінансовим середовищем, в якому опинилися аграрні підприємства з початку 90-х років минулого століття.

В роботі стверджується, що складність фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників посилюється зі зростанням податкового навантаження. Якщо у 1999 р. податкові платежі аграрних підприємств Сумської області склали 8,03 грн. в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, то у 2007 р. – 81,50 грн., тобто вони зросли у 10,2 рази. В той же час за 1999-2007 рр. реалізація сільськогосподарської продукції була збитковою 5 років (1999 р. – 24,9%, 2002 р. – 2,7%, 2004 р. – 4,9%, 2005 р. – 4,6%, 2006 р. – 9,0%), і лише 4 роки – рентабельною (2000 р. – 5,4%, 2001 р. – 15,5%, 2003 р. – 5,7%, 2007 р. – 9,2%). Збитковість і невисокий рівень рентабельності не лише унеможливають для більшості сільськогосподарських підприємств впровадження новітніх технологій, але призводять до порушення традиційно існуючих. У 2007 р. сільськогосподарські підприємства Сумської області в середньому внесли на 1 га посівів порівняно з 1990 р. менше мінеральних добрив у 3,2 рази, а органічних – у 7,3 рази. Проведений аналіз свідчить, що головний недолік в оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників – це посилення податкового навантаження в умовах

незадовільного фінансового стану. Також зроблено висновок, що суттєвий недолік існуючої податкової системи полягає в тому, що земельне оподаткування не стало домінуючим для сільськогосподарських товаровиробників, більш того з 2003 р. спостерігається тенденція щодо послаблення його ролі (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура податкових платежів сільськогосподарських підприємств Сумської області
(1998-2007 рр.), відсотків**

Показники \ Роки	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Податкові платежі	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в т.ч.: земельний податок	21,4	6,1	1,0	0,8	0,9	0,9	0,4	0,3	0,3	0,3
ФСП	-	27,6	39,7	29,2	40,8	37,1	29,9	13,6	13,1	11,6
податок на додану вартість	43,4	15,4	6,0	10,8	6,3	5,7	12,8	11,4	13,2	13,6
решта податкових платежів	35,2	50,9	53,3	59,2	52,0	56,3	56,9	74,7	73,4	74,5

Джерело: розрахунки проведені за даними районних державних податкових адміністрацій Сумської області

Якщо у 1999 р. оподаткування земельних ресурсів складало 33,7% від загальних податкових платежів, у 2002 р. – 41,7%, то у 2007 р. даний показник дорівнював лише 11,9%. Податкова база ФСП поступово зменшується. В першій редакції Закону України „Про фіксований сільськогосподарський податок” від 17 грудня 1998 р. ФСП сплачувався в рахунок 12 податків і зборів, остання ж редакція цього Закону зменшила їх до шести. Податок на додану вартість (ПДВ) і решта податкових платежів відіграють виключно фіскальну функцію, і підвищення їх питомої ваги у структурі податкових стягнень з сільськогосподарських підприємств, послаблює стимули щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

У третьому розділі „Підвищення ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств на основі податкових важелів” обґрунтовано напрями удосконалення податкової бази, а також механізми впровадження перерозподільчих і стимулюючих важелів щодо підвищення ефективності використання сільськогосподарськими підприємствами земельних ресурсів.

Констатовано, що діючі методики нарахування як земельного податку, так і ФСП, базуються на грошовій оцінці землі, в основу якої закладено її економічну оцінку, здійснену у 1988 р. на основі даних за 1980-1986 рр. Ставки земельного податку і ФСП з 1 га сільськогосподарських угідь встановлюються у відсотках до їх грошової оцінки, за основу якої взято диференціальний рентний дохід по виробництву зернових культур.

Проведений аналіз виявив суттєву різницю (у порівнянні з 1980-1988 рр.) у рівнях рентабельності по зерновим культурам і по всій сільськогосподарській продукції, значні коливання рівня рентабельності зернових культур по рокам, а також різну питому вагу зернових культур у структурі сільськогосподарської продукції, реалізованої окремим товаровиробниками, і, таким чином, визначив необхідність удосконалення діючої методики грошової оцінки земель. Пропонується для удосконалення грошової оцінки земель брати за основу її розрахунку не лише диференціальний рентний дохід по виробництву зернових культур, а й коригуючий коефіцієнт, який враховує співвідношення рівнів рентабельності сільськогосподарської діяльності в цілому і виробництва зернових культур зокрема. Такий коефіцієнт розраховується за формулами:

$$K_p = \frac{P_{zag}}{P_{zer}}, \text{ якщо } P_{zer}, P_{zag} > 0; \quad (2)$$

$$K_p = \frac{P_{зep}}{P_{зep} + |P_{зaг}|}, \text{ якщо } P_{зep} > 0, P_{зaг} < 0; \quad (3)$$

$$K_p = \frac{P_{зep}}{P_{зaг}}, \text{ якщо } P_{зep}, P_{зaг} < 0, \quad (4)$$

де, K_p - коефіцієнт, коригуючий грошову оцінку сільськогосподарських угідь щодо рівнів рентабельності; $P_{зaг}$ - рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва; $P_{зep}$ - рівень рентабельності виробництва зернових культур.

В перспективі, коли буде функціонувати цивілізований ринок земельних ресурсів, при визначенні ФСП необхідно також враховувати і коефіцієнти еластичності попиту і пропозиції на землю. Такий підхід, безумовно, дещо ускладнить розрахунки, але підвищить обґрунтованість визначення ставок оподаткування.

В роботі наголошується на тому, що статтею 22 Закону України „Про плату за землю” передбачається, що кошти від стягнення земельного податку мають використовуватися для виконання державних програм щодо раціонального використання земель, підвищення родючості ґрунтів. До теперішнього часу не розроблено дієвого механізму реалізації даної законодавчої норми. Для спрямування земельного оподаткування на відтворення родючості сільськогосподарських угідь необхідно:

- при розрахунках земельного податку і ФСП, грошову оцінку сільськогосподарських угідь коригувати на коефіцієнт, який би враховував структуру посівів;
- кошти, отримані від стягнення земельного податку і ФСП, спрямовувати на виробництво мінеральних добрив;
- на основі ДВВРСЗ надати можливість платникам податків відповідно до сплачених ними сум безкоштовно отримати визначену кількість мінеральних добрив (рис.3).

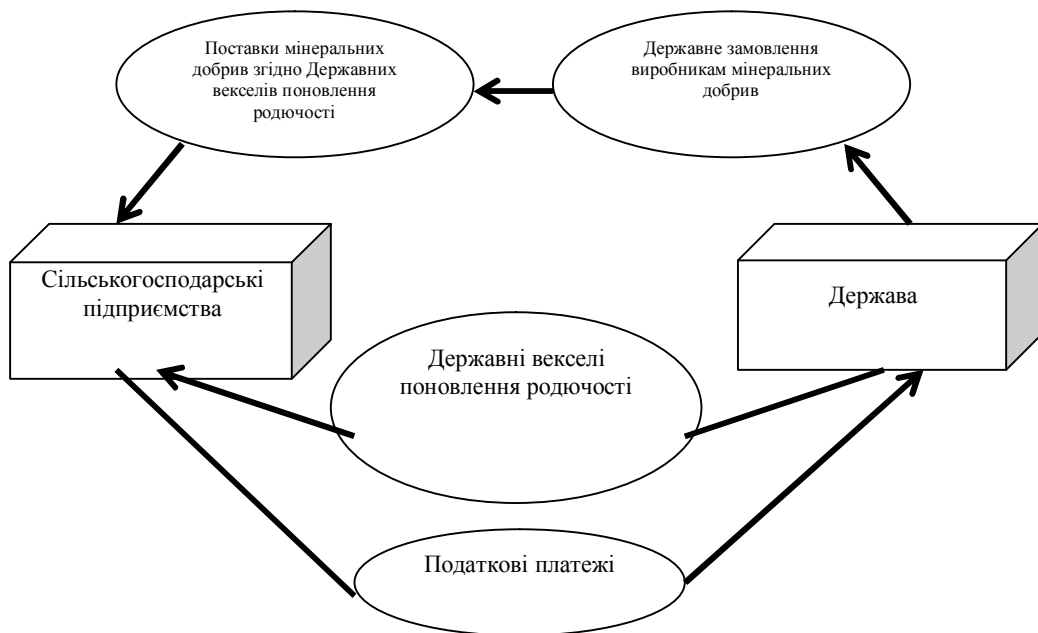

Рис.3. Механізм відтворення родючості сільськогосподарських угідь на основі важелів державного регулювання.

Джерело: власна розробка

Для умов Лісостепової зони Сумської області (де в найбільшій мірі виснажують ґрунти цукрові буряки, кукурудза і соняшник), дисертантом на основі норм біологічного землеробства зроблені розрахунки, які дозволили визначити коригуючий коефіцієнт грошової оцінки ріллі щодо структури посівів за наступною формулою:

$$K_{стр.посів.} = \frac{3,82Пцб + 2,83Пк + 1,93Пс}{Пзаг}, \quad (5)$$

де $K_{стр.посів.}$ – коефіцієнт, коригуючий грошову оцінку сільськогосподарських угідь щодо структури посівів; $Пцб$ – площа посіву цукрових буряків, га; $Пк$ – площа посіву кукурудзи, га; $Пс$ – площа посіву соняшнику; $Пзаг$ – загальна площа посівів.

На підставі запропонованих коригуючих коефіцієнтів (формули 2-4, 5) грошова оцінка сільськогосподарських угідь для їх оподаткування визначається наступним чином:

$$ГОЗ_{он} = ГОЗ_{нор} \times K_p \times (2 + K_{стр.посів.})^2, \quad (6)$$

де $ГОЗ_{он}$ - грошова оцінка сільськогосподарських угідь для їх оподаткування; $ГОЗ_{нор}$ - нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь.

Визначення грошової оцінки ріллі за запропонованою формулою (6) дозволить при оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників врахувати реальний рівень дохідності їх господарської діяльності та вплив землекористування на виснаження ґрунтів.

В дисертації доведено, що податкове навантаження підприємств різних функціональних сфер АПК суттєво відрізняється і основна частка податкових платежів припадає на сільськогосподарські підприємства, а також має місце стала тенденція до підвищення на них податкового навантаження порівняно з іншими структурними господарськими суб'єктами агропромислового комплексу. Якщо у 2001-2003 рр. сільськогосподарські підприємства Сумської області сплатили 54,0% всіх податків агропромислового комплексу, то у 2004-2007 рр. – 56,1%. У переробних підприємств за цей період відбулося скорочення податкових платежів з 42,3% до 40,2%. Така ситуація загострює проблему нееквівалентності обміну між підприємствами різних галузей АПК, зменшує доходи сільгоспвиробників, унеможливає підвищення ефективності землекористування сільськогосподарських підприємств. Це обумовлює необхідність перерозподілу податкового навантаження у межах агропромислового комплексу, зменшивши його на сільськогосподарські підприємства. Пропонується ввести для них по всіх видах діяльності нульову ставку зі стягнення ПДВ, а для виробників сільськогосподарської техніки та інших засобів виробництва для домашніх господарств, переробників сільськогосподарської продукції, обслуговуючих підприємств запровадити ставку ПДВ, яка б не перевищувала 10%. Такий порядок не лише зменшить податковий тиск на виробників сільськогосподарської продукції, але і спростить систему оподаткування.

Для обґрунтування оптимального рівня оподаткування сільськогосподарських товаровиробників дисертантом проаналізовано співвідношення рівнів оподаткування і динаміки перерозподілу земельних ресурсів у користуванні підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. Найнижчим податкове навантаження є у фермерських господарствах і лише фермерські господарства збільшили площу землекористування у 2004-2007 рр. у 2,1 рази. В усіх інших підприємствах відбулося скорочення земельних ресурсів. Водночас фермерські господарства забезпечують більш ефективне використання земельних ресурсів порівняно з іншими сільськогосподарськими підприємствами, вищі темпи приросту виробництва, а також більші виплати за оренду земельних паїв. Результатом цього є перерозподіл сільськогосподарських угідь на користь фермерських господарств. В роботі доведено, що одним із факторів, який обумовлює високу ефективність використання земельних ресурсів фермерськими господарствами, є значно нижчий податковий тиск порівняно з іншими підприємствами.

Відповідно до внесених у дисертацію пропозицій щодо вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств (застосування коригуючих коефіцієнтів грошової оцінки землі, перехід на нульову ставку стягнення ПДВ, повернення до стягнення ФСП згідно з початковою редакцією Закону України „Про фіксований сільськогосподарський податок”, надання ФСП статусу єдиного податку) зроблено розрахунок оптимального рівня податкового навантаження. На основі відповідних даних за 2007 р., воно має бути для сільськогосподарських підприємств Сумського району Сумської області в межах 33-38 грн. в

розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Це той рівень податкового навантаження підприємств, що забезпечуватиме в сучасних умовах підвищення ефективності використання земельних ресурсів, і він є близьким за величиною до фактичного рівня податкового навантаження, який склався протягом 2001-2007 рр. у фермерських господарствах. Стверджується, що рівень оподаткування сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання не повинен суттєво відрізнятися.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-прикладного завдання, що виявляється у розробці теоретико-методичних та організаційних основ підвищення ефективності землекористування шляхом удосконалення оподаткування сільськогосподарських підприємств. За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки та рекомендації.

1. На основі аналізу існуючих теоретико-методологічних концепцій щодо сутнісно-змістовної основи ефективності сільськогосподарського виробництва поглиблено комплексний підхід стосовно її видів через запровадження логічної системи критеріїв. В якості критерія технологічної ефективності сільськогосподарського виробництва визначено рівень виходу продукції на одиницю використаних ресурсів. Критерій економічної ефективності сільськогосподарського виробництва трактується як рівень отриманого доходу на одиницю використаних ресурсів або – одиницю витрат. Під критерієм соціальної ефективності вбачається ступінь досягнення нормативних параметрів рівня життя сільського населення. Окремо виділяється критерій екологічної ефективності, який розглядається як ступінь відповідності певним екологічним вимогам.

2. Враховуючи, що рушійною силою ефективності сільськогосподарського виробництва є її фактори, а також виходячи із сучасного стану розвитку ринкових відносин в аграрному секторі, запропоновано, що поряд з факторами ефективності, які традиційно використовуються на науковому і практичному рівнях (природнокліматичними, матеріально-технічними, біологічними, економічними, організаційними і соціальними), слід також задіяти фактори інституційного характеру. Важливе місце серед інституційних факторів ефективності сільськогосподарського виробництва треба надати податковому регулюванню. Сутність податкового регулювання як інституційного фактору ефективності сільськогосподарського виробництва, полягає у застосуванні системи заходів непрямого впливу на діяльність сільськогосподарських підприємств через зміну видів податків, податкових ставок і об'єктів оподаткування, а також надання податкових пільг з метою підвищення рівня отриманого ними доходу в розрахунку на одиницю використаних ресурсів (або витрат).

3. В умовах становлення ринкових відносин в аграрному секторі, коли земля набуває характеру товару, поряд зі звичайними показниками економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, які характеризують дохідність витрат (рівень рентабельності) та прибутковість використання земельних ресурсів (маса прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь), запропоновано показник земледохідності, який розраховується як відношення маси прибутку з 1 га сільськогосподарських угідь до їх грошової оцінки.

4. Ґрунтовний аналіз методологічних основ загальної теорії податків та методології земельного оподаткування в історичному ракурсі дозволив встановити, що враховуючи існуючий стан, перспективи розвитку, соціально-економічне значення, інші ознаки об'єкта оподаткування, у податковому регулюванні необхідно надавати пріоритетність певним принципам. Стосовно сучасної практики землекористування в Україні це вимагає надання домінуючого значення стимулюючій та перерозподільчій функціям у земельному оподаткуванні.

5. Діючі нині методики нарахування земельного податку і ФСП базуються на грошовій оцінці землі, в основу якої закладено її економічну оцінку, здійснену у 1986-1988 рр. Порівняно з цим періодом сучасне сільськогосподарське виробництво суттєво відрізняється за результатами

виробництва і реалізації продукції. Щоб забезпечити відповідність податкового навантаження дохідності сільськогосподарських угідь, а також для впровадження результативного механізму відтворення їх родючості, запропоновано вдосконалити методику грошової оцінки земель на основі застосування розроблених коригуючих коефіцієнтів щодо врахування рентабельності виробництва та структури посівів.

6. Податкове навантаження на сільськогосподарські підприємства, порівняно з іншими підприємствами АПК, посилюються. Така ситуація загострює проблему нееквівалентності обміну між підприємствами різних галузей АПК, зменшує доходи сільгоспвиробників, унеможлиблює піднесення сільськогосподарського виробництва. Щоб перерозподілити податкове навантаження у межах АПК, зменшивши його на сільськогосподарські підприємства, необхідно ввести для них за всіма видами діяльності нульову ставку зі стягнення ПДВ, а для суміжних з ними переробних, фондопостачальних і обслуговуючих підприємств ставка ПДВ має не перевищувати 10%. Також на час подолання кризи у аграрному секторі економіки пропонується надати ФСП статус єдиного податку, повернувшись до його нарахування згідно з початковою редакцією Закону „Про фіксований сільськогосподарський податок”. Такий порядок не лише зменшить податковий тиск на виробників сільськогосподарської продукції, а й надасть земельному оподаткуванню пріоритетного значення.

7. Відповідно до внесених у дисертації пропозицій щодо вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських підприємств зроблено розрахунок оптимального рівня податкового навантаження. Виходячи з даних за 2007р., воно має бути для сільськогосподарських підприємств Сумського району Сумської області в межах 33-38 грн. в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь; це той рівень податкового навантаження, що дозволяє підвищувати ефективність використання земельних ресурсів. Такий показник є близьким за величиною до фактичного рівня податкового навантаження, який склався протягом 2001-2007 рр. у фермерських господарствах. Визначений рівень оптимального оподаткування є доцільним для всіх сільськогосподарських підприємств, незалежно від їх організаційно-правової форми господарювання.

8. Кошти, отримані від сплати земельного податку і ФСП мають бути спрямовані на забезпечення сільськогосподарських підприємств мінеральними добривами. Для забезпечення поновлення родючості ґрунтів запропоновано ввести державні векселі відтворення родючості сільськогосподарських земель – цінні папери у формі державних боргових зобов'язань, що мають видаватися сільськогосподарським підприємствам після сплати податків, і які надають їм право отримати певну кількість добрив, відповідно до суми сплачених податкових зобов'язань.

9. Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації доцільно використати Департаментом правової та законопроектної роботи, Департаментом фінансів Міністерства аграрної політики України при підготовці пропозицій щодо вдосконалення оподаткування аграрних підприємств та запровадження заходів державної підтримки поновлення родючості сільськогосподарських угідь, а також регіональними управліннями агропромислового розвитку, земельних ресурсів і сільськогосподарськими підприємствами при обґрунтуванні організаційно-економічних рішень по підвищенню ефективності землекористування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Сапич Н. М. Теорія земельної ренти і оподаткування сільськогосподарських виробників / Сапич Н. М. // Вісник Сумського ДАУ. Серія : Фінанси і кредит. – Суми, 2000. – Вип. 2 (9). – С. 68 – 70.
2. Сапич Н. М. Вдосконалення оподаткування сільськогосподарських виробників на основі рентних відносин / Сапич Н. М. // Вісник Харківського ДАУ. Серія : Економіка АПК і природокористування. – Х. – 2001. – № 8. – С. 206 – 209.

3. Сапич Н. М. Застосування фіксованого сільськогосподарського податку для виробників екологічно чистої продукції / Сапич Н. М. // Вісник Сумського ДАУ. Серія : Економіка та менеджмент. – 2001. – Вип. 1. – С. 191 – 193.
4. Сапич Н. М. Вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників / Сапич Н. М. // Вісник Сумського ДАУ. Серія : Економіка та менеджмент. – 2001. – № 2. – С. 236 – 238.
5. Сапич Н. М. Оподаткування як складова економічного середовища аграрних підприємств / Сапич Н. М. // Вісник Сумського НАУ. Серія : Фінанси і кредит. – Суми, 2004. – Вип. 2. – С. 33 – 35.
6. Сапич Н. М. Фіксований сільськогосподарський податок і вдосконалення розрахункової бази оподаткування сільськогосподарських угідь / Сапич Н. М. // Вісник Харківського нац. технічного ун-ту сільського господарства. Серія : Економічні науки. – Х., 2004. – Вип. 30. – С. 320 – 322.
7. Сапич Н. М. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах переходу до ринкової економіки / Сапич Н. М. // Вісник Сумського НАУ. Серія : Економіка та менеджмент. – Суми, 2005. – Вип. 3/4. – С. 399 – 405.
8. Сапич Н. М. Вдосконалення оподаткування як інституціональний чинник підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь / Сапич Н. М. // Науковий вісник Нац. лісотехнічного ун-ту України „Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища”. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 497 – 503.
9. Сапич Н. М. Сприятлива податкова політика як чинник державної підтримки сільськогосподарського виробництва / Сапич Н. М. // Вісник Харківського НАУ. Серія : Економіка АПК і природокористування. – Х., 2006. – № 10. – С. 189 – 193.
10. Сапич Н. М. Земельне оподаткування і проблеми реалізації сільськогосподарської продукції / Сапич Н. М. // Вісник Харківського нац. технічного ун-ту сільського господарства. Економічні науки. – Х., 2007. – Вип. 52. – С. 290 – 295.
11. Сапич Н. М. Удосконалення земельного оподаткування як чинник підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / Сапич Н. М. // Вісник Харківського НАУ. Серія : Економіка АПК і природокористування. – Х., 2007. – № 9. – С. 237 – 240.
12. Сапич Н. М. Стан та проблеми вдосконалення земельного оподаткування сільськогосподарських товаровиробників / Сапич Н. М. // Вісник Сумського НАУ. Серія : Економіка та менеджмент. – Суми, 2007. – Вип. 6/7. – С. 40 – 46.
13. Сапич Н. М. Методологічні основи єдиного сільськогосподарського податку і сучасне оподаткування аграрних підприємств в Україні / Сапич Н. М. // Вісник Харківського НАУ. Серія : Економіка АПК і природокористування. – Х., 2008. – № 9. – С. 193 – 197.

Матеріали і тези конференцій

14. Сапич Н. М. Впровадження екологостимулюючої функції оподаткування сільськогосподарських товаровиробників / Сапич Н. М. // Межрегиональные проблемы экологической безопасности : мат. Межд. научно-практ. конф., Суми, 15-16 мая 2002г. – Суми, СПб., 2002. – Т. 1 – С. 203 – 204.
15. Сапич Н. М. Вдосконалення податкової системи як чинник підвищення ефективності використання земельних ресурсів / Сапич Н. М. // Проблеми розвитку земельних відносин на засадах нового Земельного кодексу України : мат. Всеукр. наук. конф., Київ, 10–11 вересня 2002 р. – К. : Ін-т землеустрою УААН, 2002. – С. 176–178.
16. Сапич Н. М. Роль податкової системи в реформуванні аграрного сектору економіки / Сапич Н. М. // Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні : зб. наук. праць науково-практ. конф., Запоріжжя, 29–30 травня 2002 р. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2002. – С. 118 – 122.
17. Сапич Н. М. Оподаткування земельних ресурсів і проблеми підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / Сапич Н. М. // Межрегиональные проблемы экологической безопасности “МПЭБ–2003” : мат. Междунар. научно-практ. конф., Суми, 17-20 сентября 2003 г. – Суми, 2003. – С. 95 – 98.

18. Сапич Н. М. Інституціональні фактори підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь / Сапич Н. М. // Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої агропромислової продукції (ЕП-2005) : мат. четвертої міжнар. науково-практ. конф., Суми, 24 – 27 травня 2005 р. – Суми, 2005. – С. 234 – 237.
19. Сапич Н. М. Податкові важелі інституціонального регулювання земельних відносин / Сапич Н. М. // Земельні відносини і просторовий розвиток в Україні : мат. Міжнар. наукової конф., Київ, 13–14 квітня, 2006р. – К. : 2006. – Ч. 2 – С. 117 – 119.
20. Сапич Н. М. Підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь на основі вдосконалення їх оподаткування / Сапич Н. М. // Аграрний форум – 2006 : мат. Міжнар. наук. конф., Суми, 25-29 вересня 2006 р. – Суми, 2006. – С. 89 – 90.
21. Сапич Н. М. Впровадження механізму оновлення родючості сільськогосподарських угідь на основі земельного оподаткування / Сапич Н. М. // Технологии XXI века: мат. 14-ї междунар. научно-метод. конф. – Алушта, 2007. – С. 89 – 90.
22. Сапич Н. М. Оптимізація податкового навантаження сільськогосподарських підприємств / Сапич Н. М. // Аграрний форум – 2008 : мат. міжнар. наук. конф., Суми, 15–18 жовтня 2008р. – Суми, 2008. – С. 143.

АНОТАЦІЯ

Сапич Н.М. Економічна ефективність землекористування сільськогосподарських підприємств і податкова складова її регулювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2009.

У дисертаційному дослідженні удосконалено методику грошової оцінки земель на основі розроблених коригуючих коефіцієнтів щодо врахування рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва і структури посівів. У якості основного важеля податкового механізму підвищення ефективності землекористування пропонується ввести державні векселі поновлення родючості сільськогосподарських земель. Їх застосування надало б сільськогосподарським підприємствам право отримувати певну кількість добрив, відповідно до суми сплачених податків.

Для підвищення ефективності землекористування запропоновано активізувати перерозподільну і стимулюючу функції в оподаткуванні сільськогосподарських підприємств. Відповідно до внесених у дисертації пропозицій щодо удосконалення системи оподаткування зроблено розрахунок оптимального рівня податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства.

Ключові слова: ефективність землекористування сільськогосподарських підприємств, земледохідність, оподаткування сільськогосподарських підприємств, грошова оцінка земель, державні векселі поновлення родючості сільськогосподарських земель.

АННОТАЦИЯ

Сапич Н.Н. Экономическая эффективность землепользования сельскохозяйственных предприятий и налоговая составляющая ее регулирования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04.- экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Сумской национальной аграрный университет, Сумы, 2009.

В диссертации исследовано теоретико-методологические и методические принципы повышения эффективности землепользования сельскохозяйственных предприятий на основе использования регулирующей функции системы их налогообложения.

Исходя из современного состояния эффективности использования сельскохозяйственных угодий, обосновано, что наряду с традиционными факторами эффективности необходимо также

задействовать факторы институционального характера, важное место среди которых занимает налоговый механизм. Сущность налогового регулирования трактуется как применение системы мер косвенного воздействия на деятельность сельскохозяйственных предприятий через изменение видов налогов, налоговых ставок и объектов налогообложения, а также предоставление налоговых льгот с целью повышения уровня получаемого ими дохода в расчете на единицу используемых ресурсов.

В условиях становления рыночных отношений, когда земля приобретает свойства товара, чтобы ее стоимость не осталась вне внимания при определении эффективности землепользования, предложено ввести показатель земледоходности, который рассчитывается как отношение массы прибыли с 1 га сельскохозяйственных угодий к их денежной оценке.

Проанализировано динамику эффективности землепользования сельскохозяйственных предприятий Сумской области на протяжении 1990-2007 гг. и тенденции развития системы их налогообложения.

Для обеспечения соответствия налоговой нагрузки доходности земельных ресурсов, а также внедрение механизма возобновления их плодородия предложено усовершенствовать методику денежной оценки земель на основе применения разработанных корректирующих коэффициентов, которые учитывают уровень рентабельности сельскохозяйственного производства и структуру посевов. В качестве основного инструмента повышения эффективности землепользования предлагается применять государственные векселя воспроизводства плодородия сельскохозяйственных земель, которые давали бы аграрным предприятиям право получать определенное количество удобрений, соответствующее сумме уплаченных налогов.

На основе анализа динамики и структуры налоговой нагрузки на хозяйствующие субъекты различных сфер АПК предлагается ввести для сельскохозяйственных предприятий нулевую ставку НДС, а перерабатывающие, фондообеспечивающие и обслуживающие предприятия облагать НДС по ставке не выше 10%. Такое изменение ставок НДС обеспечит повышение покупательной способности сельскохозяйственных предприятий и населения. На время преодоления кризиса в аграрном секторе экономики предлагается предоставить фиксированному сельскохозяйственному налогу статус единого.

Соответственно внесенным в диссертацию предложениям по совершенствованию системы налогообложения произведен расчет оптимального уровня налоговой нагрузки на сельскохозяйственные предприятия. Исходя из данных за 2007 г. этот показатель для условий Сумского района Сумской области должен быть в пределах 33-38 грн. в расчете на 1 га сельскохозяйственных угодий.

Ключевые слова: эффективность землепользования сельскохозяйственных предприятий, земледоходность, налогообложение сельскохозяйственных предприятий, денежная оценка земли, государственные векселя возобновления плодородия сельскохозяйственных земель.

SUMMARY

Sapych N.M. The economical efficiency of the land-use of agricultural enterprises and the taxable part of its regulation. - A manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics in speciality 08.00.04 - an economy and management of the enterprise (the branches of economical activity – Sumy National Agrarian University, Sumy, 2009.

The theoretical thesis is an advanced method of the money estimation of the land on the base of a designed correcting factor. We offer to enter the state bill of renewing the fertility as a main lever of the tax mechanism of increasing land-use efficiency, which allowed agricultural enterprise a right to get the correct amount of the fertilizers, according to the tax obligation.

On the bases of the analysis speakers and structures of the tax load of the agricultural enterprise offer different organizing-legal forms. As well as its comparison beside the other enterprise agro-

industrial complex it offers trends to the improvement of the taxation of the agricultural enterprise. Accordingly, to the offers contributed in the thesis for improvements of the taxation system calculation optimum level of tax load is made on agricultural enterprises.

The Keywords: efficiency of the land-use, the land income, taxation of the agricultural enterprises, the correcting factors in estimating the cost of the land and the state bill of renewing the fertility.